Hieronymus narrator. Structură, argumentare şi mesaj în *Epistola I către Innocentius*

Constantin RĂCHITĂ

Viewed from a modern perspective, the rhetoric has been considered either as a strategy of persuasion, of eloquence valuating, either as a description technique of the language in its relations with the things. Given the structural nature of ancient rhetoric and the tendency of ancient writers to submit any type of speech to a rhetorical construction, the present study aims to analyze several aspects of this reality. As one of the early writings of Hieronymus, Epistle I ad Innocentium emphasizes a stage of the creation of the Christian author, when the influence of the rhetorical studies was still felt.

Chiar dacă în perioada Antichității Tîrzii s-a vorbit din ce în ce mai mult despre decăderea educației retorice, continuitatea sa a fost asigurată de literatura creştină. Autorii creştini, educați în cea mai mare parte în şcolile retorice păgîne, au reuşit să asimileze şi să creeze noi genuri retorice prin reorientarea scopului şi conținutului discursurilor. În antichitate, retorica tradițională nu reprezenta doar arta alcătuirii şi rostirii unui discurs. Rostul acesteia era mult mai complex; urmărea să stimuleze gîndirea corectă, să ajute la sistematizarea judecăților şi la exprimarea lor corectă şi convingătoare. De asemenea, retorica contribuia la familiarizarea tinerilor cu genurile şi speciile literare, cultivîndu-le deprinderea de a cunoaşte, simți şi produce valori estetice.

Spre deosebire de retorica tradițională, *retorica creştină* privilegiază emoția, trăirea, *pathos*-ul. Scriitorul creştin se identifică total, prin toate simțurile, cu esența divină. Or, aceasta înseamnă trăire interioară, depărtare de raționalul terestru. Logosul nu-i aparține decît lui Dumnezeu, iar scriitorului nu-i revin decît manifestările lui exterioare. Întîlnim un discurs sincer, strîns legat de *ethos,* de virtute. Într-un anume sens, autorul creştin se comunică pe sine, deoarece discursul său moral trebuie susținut prin fapte. În acelaşi timp, discursul creştin elimină numeroasele *ornamenta*, devenite excesive, şi propune în schimb simplitatea şi limpezimea adevărului evanghelic.

Identificarea formală dintre genurile creştine şi literatura greco-latină este evidentă mai cu seamă în literatura epistolară. Ca şi autorii Noului Testament, majoritatea scriitorilor creştini din antichitate au preferat să utilizeze genul epistolar, în comparație cu alte tipuri de comunicare scrisă, datorită avantajelor pe

BDD-A119 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

care le conferă epistola: formă simplă, caracter didactic şi forţă persuasivă accentuată. Faptul că mijloacele retorice ale scrisorii sînt comparabile cu cele ale discursului oral şi că toţi factorii care determină actul de comunicare converg într-o manieră clară în structura epistolară, nu o limitează totuşi la un simplu dialog. Fără îndoială, prezenţa altor factori retorici este cea care îi conferă epistolei specificul său.

Hieronymus, una dintre cele mai proeminente figuri ale secolului al IV-lea, se remarcă nu doar prin traducerea Sfintei Scripturi în Occident, ci şi printr-un *Epistolar* deosebit de variat din punct de vedere tematic. În cadrul acestuia, epistolele scrise în tinereţe de la Antiohia Siriei sau de la Roma şi publicate încă din timpul vieţii autorului prezintă un interes aparte. Amestecul neobişnuit dintre entuziasmul ascetic al autorului şi efectele literare căutate, moştenite din retorica tradiţională, oglindeşte întîlnirea a două culturi: una a simplităţii, a renunţării şi a poeziei deşertului şi alta a educaţiei, a artificiozităţii şi a pragmatismului. Pentru un lector obişnuit cu opera timpurie a lui Hieronymus nu poate fi o surpriză înclinaţia tînărului ascet spre povestirea fantastică. Poate şi sub influenţa lui Grigorie de Nazianz, pe care l-a cunoscut la Constantinopol şi pe care îl numea *praeceptor meus*[1], Hieronymus demonstrează o abilitate extraordinară în elaborările retorice. Sînt numeroase pasajele improvizate pe o temă biblică, al căror limbaj, stil şi modalitate de construcţie sînt puternic clasicizate. Preluînd din Sfînta Scriptură modele de sfinţenie, dar şi evenimente biblice petrecute în mod real, Hieronymus nu ezită să le prefigureze în creaţii hagiografice[2]. Este cazul *Epistolei către Innocentium,* unde o femeie este acuzată pe nedrept de adulter şi adusă în faţa unui judecător. La nivel simbolic femeia îl prefigurează pe Iisus Hristos înaintea lui Pilat. *Epistola I către Innocentius* este o construcţie literară care se foloseşte de tehnicile discursului epidictic, de cele ale naraţiunii biblice[3] şi de cele ale epistolei pentru a transmite un mesaj creştin. Scrisă în jurul anului 370 p. Chr., *Epistola I* pare să fie cea mai timpurie dintre scrierile lui Hieronymus.

Printr-o naraţiune aparent simplă şi plăcută, Hieronymus reuşeşte să-şi ascundă calităţile stilistice dobîndite în şcolile retoricii clasice şi să-şi atingă scopul catehetic: convingerea cititorului că Hristos vine în ajutorul celor care Îl mărturisesc, pe de o parte, dar şi dezvoltarea unei reflecţii asupra capacităţii limbajului uman de a transmite adevărul revelat.

O femeie, acuzată de adulter şi condamnată la moarte, devine purtătoare a mesajului pe care îl propune totalitatea textului; ea reprezintă idealul creştin al credinţei şi martiriului. Subiectul epistolei prezintă desfăşurarea unui proces nedrept şi a unei execuţii eşuate. Acţiunea se petrece la Vercelli, un orăşel situat în

[1] Hieronymus, *Ep.* 52, 8.

[2] Susan Weingarten, *The Saint's Saints. Hagiography and Geography in Jerome*, Brill, Leiden, Boston, 2005, p. 5.

[3] Creştinismul are o relaţie specială cu textualitatea, fiind axat pe textul revelat al Sfintei Scripturi. Naraţiunile Vechiului şi Noului Testament au influenţat mai ales literatura creştină din primele secole, dar şi pe cea de mai tîrziu.

BDD-A119 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

provincia Liguria, la poalele Alpilor. O femeie acuzată de adulter, pe nedrept, este adusă în fața justiției, alături de presupusul complice. În urma torturii, tînărul cedează şi îşi declară o vinovăție inexistentă. Femeia, însă, îşi susține în continuare nevinovăția. La momentul execuției se produce un miracol; deşi este lovită de mai multe ori, femeia revine la viață şi în cele din urmă, la presiunea mulțimii, reuşeşte să se salveze. Chemată din nou în fața judecății imperiale, femeia este grațiată doar în urma intervenției preotului Evagrie, prieten comun al celor doi monahi implicați în corespondență.

Se pot identifica, fără prea mari eforturi, urmele tradiționalului *inventio*. Hieronymus îşi alege o tematică mult discutată în această perioadă, adecvînd-o tipului de public pe care îl vizează. În primă instanță, pentru un public roman, a cărui viață publică consta în mare parte în asistarea la procese, dar şi pentru un public creştin măcinat de suferințele persecuției şi de injustiția imperială din timpul acestora, tematica unui proces nedrept pare ideală. În al doilea rînd, la nivel spiritual, Hieronymus dezbate o problemă de natură teologică: capacitatea limbajului uman de a reprezenta adevărul revelat. Biserica secolului al IV-lea era implicată într-o lungă serie de conflicte, cauzate de necesitatea de a găsi termenii potriviți prin care să fie definită credința.

Structura epistolei urmează, în mare parte, un plan alcătuit din părțile componente ale discursului: *exordium, narratio, argumentatio* şi *peroratio*.

Hieronymus se foloseşte de un *exordium* în care principalul său obiectiv este cel de a imprima epistolei verosimilitate. În primul rînd, binecunoscuta *salutatio,* proprie epistolografiei, devine în *Epistola I* pretextul literar al narațiunii. Rugămintea de a povesti o întîmplare miraculoasă, la care atît expeditorul cît şi destinatarul se presupune că au luat parte, constituie pretextul narațiunii: *Dragă Innocentius, adesea mi-ai cerut să nu păstrez tăcerea asupra acestei împrejurări miraculoase petrecute în vremea noastră*[4]. În al doilea rînd, verosimilitatea este susținută şi de numeroasele formule prin care destinatarul este implicat în narațiune, aşa cum reiese din apelativele şi frecventele referințe la persoana a II-a din incipitul epistolei: *Dragă Innocentius, adesea mi-ai cerut să ...* [*Saepe a me, Innocenti carissime, postulaste ut*...][5]; sau *Tu, dimpotrivă, afirmai că în lucrurile lui Dumnezeu ...* ([...] *tu e contrario adserebas in Dei rebus* [...][6]). Dacă în alte genuri literare ale Antichității şi Evului Mediu această relație între emițător şi receptor nu reprezintă decît un element ficțional menit să instituie un joc enunțiativ, în cazul genului epistolar reprezintă garantul ce asigură însăşi verosimilitatea conținutului scrisorii.

Captatio benevolentiae este realizată prin intermediul unei întrebări - *Aşadar, ce să fac?* (*Quid igitur faciam?*) - urmată imediat de un răspuns care anunță subiectul

[4] Hieronymus, Ep. 1, 1: *Saepe a me, Innocenti carissime, postulati ut de eius rei miraculo quae in nostram aetatem inciderat non tacerem*.

[5] *Ibidem*.

[6] *Ibidem*.

BDD-A119 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

epistolei: *Pentru că nu pot să îndeplinesc [minunea], nu îndrăznesc să o neg*[7]. Printr-o retorică abilă, menită să aibă efectul invers şi să întărească verosimilitatea relatării, Hieronymus lasă să se înţeleagă că se află încă sub puternica impresie a minunii pe care intenţionează să o povestească şi se prezintă pe sine doar ca instrument/martor al Divinităţii. Pe acelaşi ton, plin de modestie[8], compară naraţiunea cu o călătorie pe Marea Neagră, în care el însuşi este un matelot lipsit de experienţă: *Mă îmbarc pe o corabie împovărată, ca un navigator fără experienţă şi ca un om care nu a vîslit nici măcar pe un lac, şi mă încredinţez vuietului Mării Negre*[9].

Încheierea *exordium*-ului abordează mesajul spiritual al epistolei: incapacitatea limbajului uman, raţional şi logic prin definiţie, de a descrie şi exprima un miracol, un fapt ilogic şi lipsit de temeiuri obişnuite[10]. Orice limbaj uman este incapabil să mulţumească divinităţii: *Fiindcă întreg limbajul omenesc este prea sărac ca să aducă laude cerului*[11].

În *narratio* Hieronymus relatează evenimentele petrecute în timpul procesului. În această parte a epistolei putem observa o naraţiune eminamente creştină, realizată după regulile artei retorice antice. Conţinutul este creştin, structura este clasică. Din perspectiva naraţiunii creştine, Hieronymus îşi redactează relatarea pe trei nivele: un nivel superior (planul lui Dumnezeu manifestat în Creaţia Sa) poate fi identificat prin intervenţia divinităţii şi salvarea femeii; un nivel central (raportat la umanitate) reprezentat de conflictul dintre justiţia divină şi cea umană; şi, în sfîrşit, un nivel inferior (referitor la individ), realizat prin conturarea unui model de viaţă creştină, sugerat de curajul şi statornicia femeii acuzate pe nedrept. Caracteristică esenţială a naraţiunilor biblice este faptul că în ultimă instanţă Dumnezeu este eroul tuturor acestora. Dat fiind faptul că naraţiunea biblică este insuflată de Dumnezeu, întotdeauna mesajul se extrage prin raportarea sistemului nostru de valori la cel al divinităţii.

În ceea ce priveşte structura naraţiunii, asistăm la o *mise en scene* clasică, realizată, fără abatere, după modelul propus de Quintilian în *Arta oratorică*. În cartea a IV-a Quintilian spune că naraţiunea trebuie să vorbească despre persoane,

---

[7] Hieronymus, Ep. 1, 2: *quod inplere non possum negare non audeo*.

[8] Disimularea neputinţei este o strategie retorică clasică, care la Hieronymus îmbracă forme alegorice, proprii discursului creştin. În cazul formulelor ce simulează modestia, preluate de literatura creştină, nu trebuie uitat avertismentul lui Ernst Robert Curtius din *Literatura şi Evul Mediu latin*, potrivit căreia o formulă fixă literară nu trebuie considerată neapărat ca fiind *expresia unei stări de spirit spontane*. Simularea incapacităţii este deosebit de frecventă la Hieronymus.

[9] Hieronymus, Ep. 1, 2: *Super onerariam navem rudis vector inponor et homo, qui necdum scalmum in lacu rexi, Euxini maris credor fragori*.

[10] Limbajul Sfintei Cruci poate fi ilogic (I Corrinteni 1, 18) pentru că înţelepciunea lui Dumnezeu este ascunsă (I Corinteni 2, 7). Paradoxul literaturii creştine constă în aceea că trebuie să exprime în cuvinte inexprimabilul. Dumnezeu este Însuşi Cuvîntul, şi nu poate fi exprimat. Logosul nu poate fi circumscris într-o descriere convenţională, deoarece Logosul transcende cuvintele. Cf. Avril Cameron, *Christianity and the Rhetoric of Empire: The Development of Christian Discourse*, University of California Press, Berkeley, 1991, p. 160.

[11] Hieronymus, Ep. 1, 1: *quia omnis humanus sermo inferior esset laude caelesti*.

BDD-A119 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

despre loc şi despre timp[12]. Narațiunea Epistolei I începe cu descrierea locului: *Vercellae Ligurum civitas haud procul a radicibus Alpium sita, olim potens, nunc raro habitatore semiruta*, urmată imediat de prezentarea timpului: *cum ex more consularis inviseret* (*în timpul inspecției consulare obişnuite*)[13]. Obişnuința verificării, exprimată prin adverbul în ablativ *more*, este perturbată de un eveniment neaşteptat. Urmează intriga, respectiv prezentarea personajelor. O plîngere privind o acuzație de adulter, adusă de un bărbat soției sale şi unui tînăr. În urma torturii la care sînt supuşi, tînărul complice cedează şi, după ce mărturiseşte fals, este executat. Aceast lucru o pune pe femeie într-o situație fără ieşire, cea de a dovedi că mărturia tînărului a fost falsă. Modelul narativ preferat de Hieronymus nu oferă îndemnuri sau modalități de viețuire, ci oferă *exempla*, în urma cărora cititorul va extrage singur concluzia.

Potretul moral al personajelor este conturat pe baza acțiunilor personajelor. Observăm un contrast evident între laşitatea tînărului complice şi femeia acuzată de adulter. Femeia îşi pune speranța în Dumnezeu şi preferă să se poziționeze de partea adevărului, întocmai cum făcuseră generații întregi de creştini în timpul persecuțiilor. Descrierea supliciilor pe care le îndură femeia sînt proprii *vieților de sfinți* creştine. Asemenea creştinilor persecutați, femeia înalță Domnului adevărate elogii şi mărturisiri de credință, făcîndu-se purtătoare a mesajului divin: *Tu eşti martor, Doamne Iisuse, Cel Căruia nimic nu Îi este ascuns şi Cel Care cercetezi trupurile şi sufletele*! *Nu pentru că o să mor am refuzat să mărturisesc, ci ca să nu mint şi să nu păcătuiesc. Dar tu, bărbat nefericit, dacă te-ai grăbit să pieri, de ce ai osîndit doi nevinovați? Şi eu îmi doresc să mor, doresc să lepăd acest trup respingător, însă nu ca adulteră. Imi dau viața, primesc fără teamă luciul sabiei, nu voi lua cu mine decît nevinovăția. Nu moare cel ce este ucis cu gîndul că va trăi în veci!*[14].

Analiza nivelului lingvistic al povestirii evidențiază cîteva trăsături comune ale narațiunii, precum utilizarea stilului direct şi indirect (care oferă posibilitatea construcțiilor cu *verba dicendi*), elemente de legătură şi de cursivitate a relatării, respectiv recursuri evaluative.

La nivel de conținut, întreaga secvență referitoare la instanțele torturii face trimitere la un imaginar, ale cărui teme relevante sînt condiția femeii şi forța legii. Reprezentanții justiției, călăul şi magistratul, se fac purtătorii mentalului colectiv despre femeie în antichitate; judecătorul rezumă prin cuvintele sale o concepție misogină, proprie antichității, potrivit căreia femeia minte: *De ce vă miraţi voi, cei care v-aţi adunat aici – spune el – dacă această femeie preferă să fie torturată decît să piară? Fără îndoială, adulterul nu se poate săvîrşi decît în doi; şi eu socotesc că este mai credibil că acuzata e vinovată, deşi neagă nelegiuirea pe*

[12] Quintilian, *Arta oratorică*, IV, 2, 2, traducere, studiu introductiv şi note de Maria Hetco, Minerva, Bucureşti, 1974, p. 349.
[13] Hieronymus, Ep. 1, 3.
[14] *Ibidem.*

BDD-A119 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

care tînărul aşa zis nevinovat o mărturiseşte[15]. Discursul judecătorului are ca obiectiv justificarea deciziei finale şi a propriului mod de manifestare, marcat de-a lungul epistolei de furie şi supărare. Relatarea naratorului contracarează aprecierile negative ale judecătorului şi propune un alt nivel de evaluare a femeii. Aceasta este pioasă, onestă, cu nimic mai prejos decît femeile Vechiului Testament. Mai mult, prin intermediul tipologiei Hieronymus îşi propune să realizeze conexiuni istorice între diferite personaje sau evenimente ale Vechiului Testament cu altele aflate în prezent. Adulterul presupus al femeii seamănă izbitor cu acuzaţia de adulter suferită de Susana[16], iar aplicarea eşuată a pedepsei pare să fie tot de proveniență veterotestamentară: aruncarea celor trei tineri în cuptorul cu foc[17], etc. Prin aceste paralelisme, Hieronymus doreşte să evidenţieze că, la fel ca şi în aceste cazuri, dreptatea divină transcende justiţia umană. Oamenii sînt supuşi legii oarbe, care poate fi aparent susţinută de probe, dar singura judecată dreaptă îi aparţine lui Dumnezeu. Judecătorul nu se îndoieşte cîtuşi de puţin de corectitudinea sentinţei, în ciuda dezaprobării poporului adunat la judecată. Mărturia falsă a tînărului aflat sub tortură o incriminează indirect pe femeie. Şi în cazul său, însă, este demonstrată eroarea judecăţii omeneşti. Cuvintele judecătorului îndeamnă automat un destinatar creştin să compare judecata tînărului cu cea a lui Iisus din Evanghelii. În evenimentele prealabile morţii tînărului se pot remarca două aluzii tematice la Evanghelii. În primul rînd, înainte de a pune în aplicare execuţia femeii, o cohortă de lictori invadează scena. Poporul adunat pretinde apărarea femeii, însă unul dintre călăi strigă, că dacă nu se va îndeplini sentinţa, el va lua locul victimei: *O cetăţeni, capul meu îl cereţi, pe mine mă daţi morţii în locul ei! Dacă aveţi milă şi sînteţi iertători, dacă vreţi să o salvaţi pe condamnată, nu trebuie să pier eu, căci sînt nevinovat*[18]. Scena ne aminteşte de judecata lui Iisus, care, deşi era nevinovat, a trebuit, la cererea mulţimii, să-i ia locul lui Barabas. O a doua aluzie la Evanghelie poate fi considerată faptul că femeii, ca şi lui Iisus, nu îi este sfărîmat niciun os. Narațiunea se încheie cu o sentență care pare să înglobeze morala epistolei (*O, cu adevărat «legea cea mai strictă este cea mai mare nedreptate»*!) şi cu intervenţia salvatoare a lui Evagrie, prieten comun al celor doi corespondenţi.

La prima vedere, Epistola I nu conţine o *argumentatio,* în sensul tehnic al termenului. În *retorica creştină* problema argumentării nu constă în *probatio*. Termenul de *dovadă* (în limba greacă πίστις, iar în latină *probatio*) este înţeles de multe ori greşit. *Probatio* nu stabileşte adevărul unei propoziţii sau fapt, în urma unei verificări. Sensul termenului πίστις este cel de *încredere*. Încrederea este un

[15] Hieronymus, Ep. 1, 6: *«quid miramini», inquit, «circumstantes, si torqueri mauult mulier quam perire? Adulterium certe sine duobus committi non potest, et esse credibilius reor noxiam ream negare de scelere, quam innocentem iuvenem confiteri»*.

[16] *Istoria Susanei* din Vechiul Testament relatează o acuzaţie de adulter venită din partea a doi bătrîni.

[17] În capitolul al treilea al cărţii *Daniel* regele Nabucodonosor porunceşte aruncarea într-un cuptor încins a tinerilor Şadrac, Meşac şi Abed-Nego.

[18] Hieronymus, Ep. 1, 10: *Meum, o cives, petistis caput, me illi vicarium datis! Si misericordes, si clementes estis, si vultis servare damnatam, innocens certe perire non debeo*.

BDD-A119 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

tip de argument tehnic. Nu are nevoie de argumentare logică şi implică o pondere emoţională mai mare. Pentru retorica creştină Scriptura reprezintă argumentul suprem, un *adevăr* clamat fără a fi sprijinit pe argumente raţionale. De multe ori autorii creştini recomandă deschiderea inimii şi acceptarea unor adevăruri imposibil de demonstrat. În Vechiul Testament autoritatea este confirmată mai curînd de minuni, decît de argumente logice. Miracolul, intervenţia divinităţii este modul principal de persuasiune. Cei care ţin discursurile în Vechiul Testament nu fac altceva decît să fie vehicule ale voinţei divine şi ale adevărului dumnezeiesc.

Minunea relatată de Hieronymus nu poate fi probată prin argumente de ordin exterior; de aceea, naratorul este obligat să se folosească de un alt tip de raţionament: de *exemplum* sau de *paradigmă*. Această formă de argumentare funcţionează prin inducţie[19] şi consideră că două lucruri sînt echivalente, fără a fi nevoie de o dovadă care să o ateste. Hieronymus recurge la *exemplum* în secvenţele narative ale *Epistolei* I pentru a face analogii între evenimentele petrecute în povestirea sa şi cele desfăşurate în Sfintele Evanghelii. Învierea femeii este pusă în legătură cu Învierea lui Hristos, iar evenimentele premergătoare acesteia amintesc de patimile Mîntuitorului. Hieronymus caută să mişte, să provoace adeziunea şi convingerea receptorilor scrisorii. Iar metoda exemplului este una dintre cele mai nimerite forme de argumentare în acest caz. Exemplul este prin natura sa o relatare metaforică şi urmăreşte încadrarea lucrului într-o normă similară cu cea a modelului urmat. Identificarea femeii cu Hristos produce integrarea evenimentelor narate într-o cheie interpretativă pe care destinatarii o recunosc şi nu trebuie decît să o reactualizeze.

Concluzia *Epistolei I* urmăreşte să obţină adeziunea cititorului prin întreruperea firului narativ, întoarcerea în prezentul istoric al naraţiunii şi prin elogierea lui Evagrie, care constituie, în ultimă instanţă, un *argumentum ad auctoritatem*: *Ei bine, încotro m-a dus şirul faptelor? Căci în sfîrşit a sosit timpul să-i rostesc numele lui Evagrie al nostru* [...][20]. Are loc un scurt elogiu adus prietenului său, care, pe lîngă faptele demne de laudă realizate în slujba Bisericii, intervine şi în cazul femeii, căreia îi obţine graţierea în faţa împăratului.

În concluzie, structura retorică a *Epistolei* I poate fi remarcată din modul în care este inserată relatarea procesului în *corpus*-ul general al scrisorii, dar şi din schemele narative utilizate frecvent. Scrisoarea este construită pe două nivele de reflecţie asupra cuvîntului. Mai întîi, cuvîntul este văzut drept emanaţie a puterii umane, relevîndu-şi limitele şi constituindu-se ca mijloc de expresie pentru voinţa divină. Apoi, este privit din perspectivă divină, ca adevăr. Primul nivel de reflecţie se întîlneşte în *salutatio*, în *captatio benevolentiae* şi în *conclusio*. După cum am amintit deja, autorul îi răspunde cererii prietenului său de a povesti întîmplarea, făcînd totodată şi cîteva precizări cu privire la limbajul uman şi limitele sale. În

[19] Aristotel, *Retorica*, I, 2, *1356 a-b*, traducere, studiu introductiv şi index de Maria-Cristina Andrieş, Ed. Iri, Bucureşti, 2004, p. 93.

[20] Hieronymus, Ep.1, 15: *En quo me gestorum ordo protaxit! Iam enim ad Evagrii nostri nomen advenimus*.

BDD-A119 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

conclusio revine topos-ul modestiei, prin care Hieronymus se situează din nou în postura de simplu enunțător al unui mesaj divin. Al doilea nivel de reflecție asupra cuvîntului poate fi identificat în *narratio* şi este strîns legat de condiția femeii. Dacă acuzatorii susțin că nu se pot încrede în vorbele femeii, miracolul petrecut în timpul execuției demonstrează că adevărul se află doar la Dumnezeu, iar cei care vorbesc în numele său spun adevărul. Puterea cuvîntului este tema scrisorii lui Hieronymus şi se află în strînsă legătură cu scopul catehetic al autorului.

Această interpretare ne duce la concluzia că pentru a domina limbajul uman şi pentru a vorbi în adevăr, credința reprezintă o condiție *sine qua non*. Problema credinței articulează secvențele narative ale epistolei. Miracolul solicită un narator şi un receptor credincioşi. Povestirea este de necrezut pentru că minunea petrecută reprezintă o abatere de la natural, o încălcare a firescului. Relatarea pare o epifanie a imposibilului. Se pune problema adevărului cuvîntului din perspectiva minciunii. Faptul este confirmat de rolul judecătorului care, prin acuzațiile sale misogine, aşează în contradicție cuvîntul justiției, al dreptății şi adevărului cu cel al femeii, *din fire înşelătoare*. Pe parcursul narației, Hieronymus conturează fiecare apreciere negativă a judecătorului şi, în acelaşi timp, demonstrează credința şi onestitatea femeii; astfel naratorul reuşeşte treptat să inverseze polii de receptare, iar miracolul devine garant al Dreptății Divine.

Printr-o narațiune aparent simplă Hieronymus îşi atinge obiectivele catehetice: în primul rînd, îi convinge pe destinatari că divinitatea vine în ajutorul celor credincioşi, iar, pe de altă parte, dezvoltă reflecții asupra puterii Logosului. La nivel general, Hieronymus prefigurează în persoana femeii acuzate şi condamnate un ideal de credință şi martiriu. Intenția lui Hieronymus nu a fost cea de a prezenta un fapt real, petrecut într-un sat din nordul Italiei, ci mai degrabă, în conformitate cu scopul retoricii, de *a-i instrui* pe cititori printr-un exemplu de credință autentică, şi, cel mai important, de *a-i convinge* să-l urmeze pe această cale spre Dumnezeu.

Epistolele lui Hieronymus sînt expresia strălucită a eforturilor de a crea un nou univers literar, rezultat în urma îmbinării dintre formele de expresie literare creştine şi cele ale retoricii tradiționale. Prin amestecul celor două s-au deschis noi căi de comunicare, prin absorpția elementelor vechi şi adaosul altora noi: limbajul alegoric, utilizarea paradoxului şi revenirea la narațiunea simplă şi evocatoare. Prin structura şi varaiția lor stilistică, prin juxtapunerea fericită de citate biblice şi de pasaje şi aluzii din literatura clasică, scrisorile lui Hieronymus reprezintă poate cele mai alese creații epistolare din întreaga literatură creştină apuseană.

Bibliografie

Biblia sau Sfînta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992

Dicționar latin-român, Theodor Iordănescu, Mariana Diaconescu, Ana-Cristina Halichias, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2003

Labourt, Jerome, *Saint Jerome Lettres*, vol. I-VIII, Les belles lettres, Paris, 1949-1963

BDD-A119 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)

Adkin, Neil, *Cicero's „Orator" and Jerome*, în „Vigiliae Christianae", vol. LI, nr. 1, 1997, p. 25-39
Aristotel, *Retorica*, traducere, studiu introductiv şi index de Maria-Cristina Andrieş, Iri, Bucureşti, 2004
Barilli, Renato, *Poetică şi retorică*, traducere de Niculina Benguş, prefaţă şi note de Vasile Florescu, Univers, Bucureşti, 1975
Bîrlea, Gheorghe, *Peithous demiourgos. Ştiinţa şi arta convingerii în antichitatea greco-latină,* Bibliotheca, Tîrgovişte, 2004
Cain, Andrew, *The Letters of Jerome: Ascetism, Biblical Exegesis and the Construction of Christian Authority in Late Antiquity*, Oxford University Press, 2009
Cain, Andrew, *Vox clamantis in deserto: Rhetoric, Reproach, and the Forging of Ascetic Authority in Jerome's Letters from the Syrian Desert*, în „Journal of Theological Studies", vol. LVII, 2, 2006, p. 500-525
Cameron, Avril, *Christianity and the Rhetoric of Empire: The Development of Christian Discourse*, University of California Press, Berkeley, 1991
Curtius, Ernst Robert, *Literatura şi Evul Mediu latin*, traducere realizată de Adolf Armbruster, Univers, Bucureşti, 1970
Florescu, Vasile, *Retorica şi neoretorica*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1973
Gilliam, J.F., *The Pro Celio in St. Jerome's Letters*, în „The Harvard Theological Review", vol. XLVI, nr. 2, (apr., 1953), p. 103-107
Kennedy, George Alexander, *Classical rhetoric and its Christian and secular tradition from ancient to modern times*, ediţia a II-a, The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 1999
Hritzu, John Nicholas, *The Style of the Letters of St. Jerome*, D.C., Catholic University of America Press, Washington, 1939
Mathieu-Castellani, Gisele, *La rhetorique des passions*, Presses Universitaires de France, Paris, 2000
Mihai, Gheorghe, *Retorica tradiţională şi retorici moderne*, Editura All, Bucureşti, 1998
Nasrallah, Laura Salah, *An Ecstasy of Folly: Rhetorical Strategies in Early Christian Debates over Prophecy*, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, 2002
Oberhelman, Steven M., *Rhetoric and Homiletics in Fourth-Century Christian Literature. Prose Rhytm, Oratorical Style and Preaching in the Works of Ambrose, Jerome and Augustine*, Atalanta, Scholars Press, Atalanta, 1991
Quintilian, *Arta oratorică*, vol. I-III, traducere, studiu introductiv şi note de Maria Hetco, Minerva, Bucureşti, 1974
Toader, Ioan, *Retorica amvonului*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002
Weingarten, Susan, *The Saint's Saints. Hagiography and Geography in Jerome*, Brill, Leiden, Boston, 2005
Williams, Megan Hale, *The monk and the book: Jerome and the making of christian scholarship*, University of Chicago Press, 2006

BDD-A119 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 07:03:31 UTC)